

2013 – "ירוק במחנה" – פרשת האסבסט במחנה נתן

מאת: קצין-משפטים תומר אקילוב, תובע צבאי בפרקליטות מחוז הצפון וחיל הים, התביעה הצבאית

בשנת 2011, במהלך פינוי מבנים שכללו רכיבי אסבסט בבסיס מחנה נתן, נתן המפקד במקום פקודה לעובד אזרחי שאינו מוסמך לטיפול באסבסט, לפנות פסולת בניין שהכילה אסבסט, וזאת בניגוד לחקיקה העוסקת במניעת זיהומי אסבסט. המקרה טופל בידי רשויות האכיפה האזרחיות והצבאיות, והסתיים בהטלת עיצום כספי על צה"ל ובהרשעה הסביבתית הראשונה בבית-דין צבאי של קצין בצה"ל, בזיקה לתפקידו הצבאי.

רקע עובדתי

באוגוסט 2011, בבסיס מחנה נתן, פונתה פסולת מחמישה מבנים שנהרסו. ארבעה מבנים טופלו על ידי קבלן מוסמך לטיפול באסבסט, כנדרש בחוק. המבנה החמישי נהרס על ידי מפעיל רכב מכני הנדסי – "שופל" אזרחי – שלא היה מוסמך לטפל באסבסט.

ראוי לציין, שהגורמים הרלבנטיים בצה"ל אמנם פנו למשרד להגנת הסביבה בבקשה להסדרת הטיפול בפסולת האסבסט במבנה החמישי, בהתאם להוראות הדין, אך במקביל, בשטח הייתה התנהלות אחרת: פסולת הבנייה של חמשת המבנים נערמה במקום אחד, תוך יצירת מערום שהכיל פסולת ובה סיבי אסבסט. גם לאחר שנודע הסיכון על מערום הפסולת, הוחלט שוב להזיזו, על אף שהחוק חייב גם בהקשר זה העסקה של קבלן מורשה לפינוי אסבסט. המפקד בשטח פנה למפעיל רכב "שופל" שהיה זמין בשטח המחנה הצבאי, וביקש שיפנה את המערום – וזה עשה כן ללא נקיטת אמצעי זהירות סבירים. הקצין לא דיווח על המעשים, לא מראש ולא בדיעבד, והדבר יצר סיכון מוגבר לחשיפה לזיהום סביבתי באסבסט.

מפגע האסבסט במחנה נתן (צילום: מנהל הגנת הסביבה בצה"ל)

ההליך המשפטי

בשנת 2011, חוקק החוק למניעת מפגעי אסבסט ואבק מזיק. החוק קובע כי ככלל, הטיפול במפגעי אסבסט יעשה רק באמצעות קבלנים בעלי רישיון לטיפול באסבסט, ובהתאם להוראות היתר שניתן לעבודות האסבסט באופן מסוים ומותאם. זאת, משום שחומר זה נקשר בגרימתן של מחלות קשות לבני אדם הנחשפים לחלקיקיו ולסיביו. מטרת החוק הייתה לתת כלים להתמודד עם הסכנות של האסבסט, למנוע הפצתו ושימוש.

על רקע הוראות החוק, הפרקליטות הצבאית נדרשה ללוות את שינויי הרגולציה האזרחיים ולסייע בעדכון הרגולציה הפנים צבאית, ובנסיבות האירוע המתואר לעיל, לטפל בשני סוגי הליכים משפטיים.

האחד, הליך פלילי ראשון מסוגו כנגד המפקד שביצע את העבירות, שהועמד לדין בבית הדין הצבאי, בגין שלושה סעיפי אישום: התרשלות, חריגה מסמכות והתנהגות שאינה הולמת. הקצין הודה בעבירות והורשע בהן במסגרת הסדר טיעון. בית-הדין הדגיש בגזר דינו, כי "אף אם מעשיו של נאשם נעשו, כמוסכם [בין הצדדים להליך]. בתום לב ומתוך ראייה שכל כולה טובת המחנה והחיילים, תוצאתם עלולה להיות חמורה. לא לחינם, נקבעו הוראות פרטניות העוסקות בפינוי אסבסט, ובדרישות מחמירות לגבי העוסקים בכך, כולל רישיונות מיוחדים". בהתאם להסדר הטיעון, נגזר על הקצין עונש שכלל קנס בסך 7,000 ש"ח ומאסר מותנה בן 60 ימים למשך שנתיים.

השני, הליך מנהלי בו נדרשה הפרקליטות הצבאית לסייע לצה"ל מול גורמי האכיפה במשרד להגנת הסביבה. תחילה הוצא צו מנהלי שהורה לצה"ל לטפל במפגע אך לאחר שעברו מספר חודשים בהם לא מומש הצו כנדרש, הטיל המשרד להגנת הסביבה עיצום כספי על צה"ל בסכום של כ-3.8 מיליון ש"ח.

הטלת העיצום עוררה שאלות משפטיות שונות, ביניהן שאלת סמכותו של משרד ממשלתי להטיל עיצום כספי על משרד אחר. בסופו של דבר, לאחר שיח בין-משרדי מורכב וממושך בין צה"ל למשרד להגנת הסביבה, שנערך בהובלת הפרקליטות הצבאית והגיע לשולחנו של היועץ המשפטי לממשלה, נערך שימוע במשרד להגנת הסביבה, בו הופחת העיצום הכספי באופן משמעותי והועמד על סך של 2.6 מיליון ש"ח לערך. זאת, לאחר התחשבות בכך שהמפגע הסביבתי דווח מלכתחילה על-ידי גורמי צה"ל ובשים לב לפעולות שבוצעו על-ידי צה"ל למניעת הישנות ההפרה, לרבות צעדים לחיזוק אכיפת הדין בצה"ל, וצעדים מערכתיים למניעת זיהומי אסבסט כגון הסמכת מפקחי אסבסט בצה"ל, עריכת ימי הכשרה, רענון וחידוש פקודות מטכ"ל וגיבוש מכרזים מיוחדים לשם העסקת קבלנים מתאימים לפינוי אסבסט.

המשרד להגנת הסביבה לצה"ל: לא פיניתם אסבסט? שלמו 3.8 מיליון שקל

זאת לאחר שהמשרד הורה לפנות מפגע אסבסט במחנה נתן בב"ש; מדובר בהודעה ראשונה מסוגה של משרד ממשלתי לצבא

הדר קנה 11.02.13 20:19

דיווח אתר "כלכליסט" על הפרשה, מיום 11 בפברואר 2013; החל ממועד תחיקתו של חוק האסבסט התגבר העיסוק התקשורתי בנעשה בצבא בתחום הסביבתי

חשיבות הפרשה

לפרשה חשיבות כפולה. ראשית – לאחר אירוע זה, הובהר לכלל בעלי התפקידים בצה"ל כי דיני הגנת הסביבה אינם "אות מתה", וכי כל פגיעה בסביבה, ישירה או עקיפה, עלולה להוביל לאכיפת הדין כנגדם. מאז, נערכו מספר חקירות וצעדי אכיפה נוספים כלפי מפקדים ובעלי תפקיד אחרים בתחום הסביבתי (ולא רק בקשר לאסבסט, אלא גם בקשר לעניינים אחרים).

עניין שני שהפרשה תרמה לו, הוא ברשימת הלקחים התפקודיים והתפעוליים שנלמדו ממנה: נערכו שינויים ברגולציה הצבאית הפנימית, נערך שיח אינטנסיבי עם המשרד להגנת הסביבה בקשר ליישום דיני הגנת הסביבה ושופרו מרכיבים רבים בשמירת כללי הבטיחות, הגהות והגנת הסביבה בצה"ל, לטובת חיילי הצבא ולמען הציבור בכללותו. פעילות זו מלווה בביקורת פנימית בתחומי הגנת הסביבה ובצעדים רצופים להגברת המודעות הסביבתית בשורות הצבא.

מדוע בחרתי בנושא?

בחרתי בנושא זה, משום שבראייתי יש חשיבות גדולה מאוד לשמירה על הסביבה בצה"ל; הצבא הוא גוף רחב, בעל "טביעת רגל" גיאוגרפית וסביבתית משמעותית, והוא אף יכול להשיא תרומה משמעותית להגנת הסביבה ולערכי הקיימות המקודמים במדינת ישראל בכל מישור שהוא. פרשת האסבסט במחנה נתן הייתה משום תמרור אזהרה לצורך בשינוי מערכתי בכל הנוגע לעשייה הסביבתית בצה"ל, שלתקוותי ולהערכתי ניתן לראות את ניצניו ואף את פריחתו בצעדים ממשיים שנעשו בשנים האחרונות. חלק מאותם צעדים היו כאלה שהובלו בסיועה ובעזרתה של הפרקליטות הצבאית, בשילוב זרועות בין גופי הייעוץ והחקיקה ובין גופי התביעה שבפרקליטות הצבאית, כל גורם לפי אחריותו ולפי תפקידו.

להרחבה בנושא, ראו את המקורות הבאים:

- היועץ המשפטי להגנת הסביבה בצה"ל, "חינוח סביבה" (2013); קישור.
- בי"ד דרום (מחוזי) 280/14 התובע הצבאי נגד רס"ן נתניאל שמואל.